

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЕМІЇ У ХХ СТОЛІТТІ

Аліса Данилевич

THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN PAREMIA IN THE 20th CENTURY

Alisa Danylevych

Paremiias are folk wise sayings, proverbs and sayings that reflect folk wisdom, experience and culture. Paremiias usually consist of one or several short sentences that are easy to remember and convey deep meaning; reflect folk wisdom that accumulates over many generations and is expressed in the form of specific sayings. It is an important element of folk wisdom and heritage that is passed down from generation to generation. Ukrainian paremiias reflect the culture, traditions, mentality and worldview of the people. Among the Ukrainian figures who contributed to the development of paremia is Ivan Franko, an outstanding Ukrainian writer, poet, publicist, philosopher and public figure. He not only used paremiias in his works, but also actively researched them, analyzed and explained their meaning.

The article examines the evolution of Ukrainian paremiias during the last century, noting the key stages of their formation and development. The peculiarities of paremia as a unit of human linguistic consciousness were analyzed, the functions of paremia units were analyzed in the context of the issue of national culture. The influence of historical events, cultural changes and social transformations on Ukrainian folklore, reproduction of cultural values and national identity is determined. The problem of studying the history of the development of Ukrainian paremia in the 20th century is that paremiias, as expressive expressions of folk wisdom, reflect the cultural, historical and social aspects of the life of the Ukrainian people. The study of their evolution during the 20th century allows us to reveal changes in the mentality and values of Ukrainian society under the influence of political, social and cultural transformations. The results of the study revealed the importance of paremiias for the Ukrainian people and emphasized the relevance of the study in the context of modern realities. Prospects for research on this topic include the analysis of preserved paremiias, the identification of their origin and content, as well as the study of their role in Ukrainian literature, language and culture. The study of Ukrainian paremia in the 20th century can help to better understand the history and ethnic identity of the Ukrainian people, as well as reveal the influence of external factors on the formation of the national worldview.

Keywords: verbalization, language consciousness, paremia, proverb, sayings, folklore.

Унікальні вислови відіграють важливу роль у передачі спадщини від покоління до покоління, оскільки паремії у лаконічній формі відтворюють ключові ідеї та є складовою частиною мовної карти світу. Паремії мають особистісний характер, оскільки вони не лише відображають світ з погляду окремої особи, але й інтерпретують, оцінюють та виражають особисте ставлення до нього.

У структурі жанрів народної поезії паремії займають проміжне положення між мовними одиницями та фольклором. Ці стійкі вислови є важливим аспектом духовного життя народів як комунікативний, ідеологічний та естетичний елементи культури. Природна значущість паремій тісно пов'язана з фоновими знаннями мовців, системою цінностей, моральними установками та культурно-історичними традиціями, що склалися в певному суспільстві. У сучасній науці наукове вивчення прислів'їв, приказок, примовок та інших висловів проводиться як у загальній теоретичній площині, так і в аспекті конкретного аналізу окремих пареміологічних колекцій та їх взаємозв'язків.

Особливу пізнавальну цінність у цьому плані мають паремії, що є концентрацією усталених форм розумової діяльності етносу. Прислів'я та приказки як мовна одиниця паремії, відіграють

важливу роль у культурній спадщині та розвитку культури, оскільки вони є виразом народної мудрості, традицій та цінностей. Вони передають глибокі життєві істини, норми поведінки, поради та настанови, які були накопичені протягом багатьох поколінь. Прислів'я та приказки відображають національний характер, менталітет та історію народу, допомагаючи зберегти й передати цінні знання та досвід майбутнім поколінням (Калько 2020, с. 125).

Проблема історії розвитку української паремії у ХХ столітті може бути поставлена у контексті вивчення та аналізу еволюції та трансформації народної мудрості, традицій та цінностей українського народу через призму прислів'їв та приказок. Зв'язок цієї проблеми з важливими науковими завданнями полягає в дослідженні ролі та значення паремій у формуванні культурної ідентичності українського народу, вивченні їхнього впливу на мовну культуру та лінгвістичний розвиток української мови. Також важливим аспектом є аналіз змін у змісті та формі паремій у контексті історичних подій, соціокультурних змін та політичних процесів ХХ століття.

Практичні завдання, пов'язані з цією проблемою, включають вивчення та збереження народної мудрості та культурних цінностей через збір, документування та аналіз паремій, їх використання у навчальному процесі, медіа та громадському житті для підтримки та популяризації української культури та мови. Також важливим є вивчення впливу паремій на формування мовленнєвої культури, розвиток мовленнєвих навичок та комунікативних здібностей українців.

Отже, проблема історії розвитку української паремії у ХХ столітті є важливою для збереження та розвитку культурної спадщини українського народу, а також для вивчення та розуміння впливу паремій на формування культурної ідентичності та мовленнєвої культури суспільства.

Серед дослідників, які розглядали історію розвитку української паремії, слід відзначити праці С. Пилипчук, Н. Бойко, Ж. Колоїз, Т. Космеда, Я. Шимків, О. Федіна.

Паремії привертають увагу вчених різних галузей науки (мовознавства, літературознавства, фольклористики, антропології, етнології, соціології, філософії) протягом багатьох століть. Численні дослідження були присвячені походженню, історії та методикі вивчення паремій. Виникнення паремій є загальним явищем, що притаманне усім мовам світу. Вони відображають національну специфіку, пов'язану з історією, традиціями та культурою кожного народу. Паремії мають довгу історію, яка сягає навіть до давньоєгипетських часів. Ця багатовікова культурно-мовна спадщина складається з паремійних висловів – прислів'їв та приказок, фольклористики (Мороз 2021, с. 313).

Паремія виступає як представник конкретної ситуації, що сформувалася у свідомості особистості в результаті набутого мовного досвіду або в процесі комунікації. Це відтворювана інформація, яка з часом модифікується та трансформується, не втрачаючи смислового навантаження. Основні риси та характеристики українських паремій включають: 1) образність та символіку: багато українських паремій містять образи, символи та метафори, які роблять їх виразними та запам'ятовуваними; 2) практичність: багато українських паремій містять практичні поради та настанови, які можна застосувати у різних ситуаціях життя; 3) емоційність: українські паремії часто виражають емоції, почуття та настрої, що робить їх близькими та зрозумілими для людей; 4) універсальність: багато українських паремій мають універсальний характер і можуть бути застосовані в різних культурних та життєвих контекстах. Українські паремії відображають українську культуру, традиції, менталітет та світогляд народу. Вони є важливим елементом народної мудрості та спадщини, яка передається з покоління в покоління. Паремії є консолідуючим фактором для української спільноти, відтворюючи особливості мови, культури, досвід багатьох поколінь, традицій, окреслюючи нормами мовлення (Заїка 2020, с. 125–127).

Паремійні вислови характеризуються такими мовними одиницями та словами, що мають почуттям гумору та причетність до певного історичного періоду, духу епохи, мовлення. Як зазначив Ж. Колоїз, українська пареміологія – це енциклопедія народу, сторінки якої впродовж віків містили в собі цеглинки становлення свідомості українців від далекої минувшини до сьогодення (Колоїз 2014, с. 4).

Особливу увагу слід звернути на праці С. Пилипчука, він комплексно розглянув здобутки Івана Франка в розвитку української пареміології. Франко досліджував легенди, перекази та оповідання в контексті народного оповідного репертуару. Пареміологічний спадок І. Франка є актуальним, адже побудований на мовному етноцентризмі та є важливим складником повсякденного мовного та психологічного буття індивіда в його етнічному оточенні.

У цілому, у ХХ столітті українська паремія проходила шлях від усної традиції до вивчення та дослідження у рамках наукових досліджень, що сприяло збереженню та розповсюдженню цього виду народної мудрості (Гаврилова 2015, с. 12). На початку століття збереження паремій відбувалося в усній формі, в основному в сільській місцевості. З поширенням грамотності і

друкарської справи у першій половині ХХ століття, паремії почали збирати, друкувати та досліджувати. Цей період відзначився активним інтересом до фольклору та народної мудрості. У міжвоєнний період українські письменники та фольклористи активно займалися збором та дослідженням паремій, вивченням їх значення та ролі в українській культурі. Після Другої світової війни українська паремія продовжила розвиватись, зокрема завдяки виданням збірок паремій та досліджень їхнього значення для українського суспільства (Космеда 2022, с. 21–25).

Актуальність дослідження історії розвитку української паремії в ХХ столітті полягає в тому, що паремії є важливим елементом культури та мови народу. Вони відображають уявлення, цінності, традиції та досвід поколінь. Вивчення історії розвитку української паремії дозволить краще зрозуміти етнічну та культурну спадщину українського народу, а також виявити вплив історичних подій на формування та розвиток паремій.

Формулювання цілей статті включає такі завдання: 1) формування тенденцій дослідження української паремії; 2) етапи та основні тенденції у розвитку української паремії ХХ століття; 3) вплив політичних, соціальних та культурних змін на формування та поширення українських паремій у ХХ столітті; 4) роль українських письменників, фольклористів та інших представників культури у збереженні та розвитку українських паремій. Дослідження цієї теми дозволить розкрити важливі аспекти культурної спадщини українського народу та виявити значення паремій у формуванні національної ідентичності.

Фольклорна проза довгий час залишалася на периферії уваги вчених, але в другій половині ХІХ століття стала об'єктом уваги дослідників. Усвідомлення важливості вивчення та великого потенціалу творів фольклорної прози народилось тільки тоді. Незважаючи на усвідомлення актуальності цього напрямку, українська фольклористика довгий час не могла запропонувати значну кількість якісних досліджень, які б аналізували народні легенди, перекази та оповідання з різних точок зору (Колесник 2020, с. 49–52). Іван Франко був одним з перших, хто почав теоретично обґрунтовувати необхідність таких досліджень і своєю науковою практикою показував професійний аналіз прозових жанрів усної словесності.

Українська пареміографічна традиція дофранкового періоду була представлена низкою непересічних пам'яток, які відповідали провідним галузевим тенденціям і за рівнем виконання не поступалися світовим аналогам. Збірники Миколи Закревського, М. Номиса (Матвія Симоньова), Павла Чубинського свідчать про беззаперечний поступ українських дослідників у сфері збирання, систематизації та видання скарбів народного мудро слів (Пилипчук 2006, с. 31–33).

Дослідження паремії стали складовою фольклористичних студій Франка. Він був частиною невеликих груп вчених, але з високим рівнем теоретичної аргументації, що допомогло у вивченні цього важливого аспекту усної словесності. Франко активно працював над публікацією легенд, переказів і оповідань, їх систематичним введенням у науковий обіг, при цьому намагаючись надати належний коментар до представлених зразків, висвітлюючи перспективні напрями дослідження матеріалу та частково вирішуючи вказані проблеми.

Відчуваючи назрілу необхідність збереження жанрового розмаїття народних казок, особливо легенд, Франко доклав багато зусиль, щоб отримати відгук у небайдужих. Для цього Франко використовував різні методи, від систематичних звернень до часописів, а також листівок з нагадуваннями для своїх друзів. Спілкування з молоддю та наполегливість посприяли в записах оригінальної фольклорної прози. У 1896 році йому вдалося упорядкувати та видати фундаментальний компендіум «Апокрифи і легенди з українських рукописів», в якому сформував низку фахових теоретичних коментарів про ґенезу апокрифів, про ареал їх поширення та тематичний діапазон (Пилипчук 2012, с. 625–630).

Наступним важливим багатогранним творчим доробком І. Франка є видання «Галицько-руські народні приповідки», що містить шість томів «Етнографічного збірника» у 1901–1910 роках. У збірнику «Галицько-руські народні приповідки» Франко описує свої теоретичні роздуми та практичні міркування, які вплинули на прогрес європейської пареміології. Франко мав талант та обізнаність у сюжетах народних легенд, які в подальшому використовував для ілюстративного матеріалу, щоб роз'яснити народні вірування, виказуючи можливе джерело, на основі якого вони формувалися.

«Галицько-руські народні приповідки» – це фундаментальний тритомний корпус в якому І. Франко фундаментально підійшов до розбору паремій. Окрім теоретичних питань, записувалися важливі спостереження, пов'язані зі збиранням, систематизацією та виданням паремійних текстів, що загалом входять у компетенцію пареміографії. Для цього І. Франко розробив схему для аналізу зібраного матеріалу, що налічувала найновітніші досягнення українських та зарубіжних пареміографів того періоду. Він послідовно втілював у життя видання, яке є най-

кращим взірцем публікації прислів'їв, приказок та фольклору (Бойко 2017, с. 210–215).

У сукупності проблем пареміографії важливим аспектом є розробка чіткої методології обробки матеріалу. Методична система, яку впровадив І. Франко, склалася завдяки створенню, узагальненню та переосмисленню ряду актуальних та ефективних принципів, які були випробувані в найбільш досконалих європейських виданнях. Уникнувши їх механічного застосування на українському ґрунті, вчений розробив оригінальну схему дослідження паремій, де основним критерієм було врахування складної внутрішньої природи жанру. Іван Франко чітко визначив найвагоміші атрибути високо наукового рівня пареміографічних досліджень, запропонувавши п'ять основних методологічних принципів, які можуть забезпечити цей рівень: збереження мовних особливостей, паспортизація, географічне походження, аналіз та варіанти на пояснення текстів (Шимків 2022, с. 241–248).

Методологія дослідження паремій та неабияка жага до збереження української паремії, посприяли у тому, що І. Франко впровадив планомірний науковий аналіз паремійного матеріалу. Унікальність творчого доробку полягає у тому, що він самостійно намагався зробити достовірні висновки про особливості побутування, мовну специфіку, національний характер цих паремій, розв'язуючи семантичну невизначеність окремих зразків. Він здійснював вагомі узагальнення та наведення іноземних паралелей.

І. Франко наголошував на тому, що довготривала неактивність дослідників щодо жанру народних оповідань є серйозним недоліком. Цей жанр, на думку вченого, не лише відображає специфіку живого народного мовлення, але й має важливий потенціал для розкриття «духовного та морального обличчя» їхніх творців у повній та автентичній формі. І. Франко підкреслював значний внесок народних оповідань у вивчення культурної історії та народної психології, вважаючи їх важливим джерелом для розуміння характерів, пригод та настроїв живих людей, а також їхнього світогляду та етики (Пилипчук 2006).

Для кращого розуміння і зручності використання теоретичного дослідження паремії, І. Франко вирішив використовувати термін «народні новели та романи», який був запозичений з літературознавчої термінології. Важливо відзначити, що дослідник не намагався змінювати поняття, але свідомо використовував однакову номінацію для різних явищ словесності, розуміючи їхню умовність. Використовуючи теоретичні знання літературознавства, він намагався заповнити прогалини в теоретичних дослідженнях, розширюючи знання про історично корінну систему фольклору, яка була недостатньо вивчена в кінці XIX століття.

Узагальнення поглядів І. Франка на дослідження неказкової фольклорної прози переконливо підтверджує глибоке розуміння ученим процесу створення основного набору народних оповідей українців. Концептуальні роздуми дослідника щодо розрізнення легенд, переказів та оповідань за їх тематичним спектром, джерелами поповнення текстового матеріалу та художньо-виразними особливостями вивчених жанрів залишаються актуальними й важливими для наступних поколінь дослідників усного мовлення (Пилипчук 2006).

Одним із головних принципів І. Франка як збирача і записувача паремійного матеріалу було максимальне збереження мовних особливостей зразків. Він усвідомлював, що автентичність паремій має наукову цінність, оскільки дає фундамент для характеристики діалектного (регіонального) мовлення, специфіки різних рівнів – синтаксичного, лексичного, морфемного, фонетичного. Тому паремії зі збірника «Галицько-руські народні приповідки» слугують доказом систематичного збереження оригінального живого народного слова, які у XXI столітті активно використовуються лінгвістами та діалектологами, використовуючи їх як матеріал для підтвердження відповідних діалектних норм.

Іван Франко вивчав українську народну мудрість та фольклор, він використовував паремії у своїх творах, щоб підкреслити важливість народних цінностей та мудрості. Іван Франко вважав, що паремії є важливим джерелом народної мудрості та культури, які допомагають людям розуміти життя, вирішувати проблеми та виховувати моральні цінності. Він вважав, що вивчення та поширення паремій сприяє збереженню української ідентичності та національної свідомості.

Іван Франко вніс величезний внесок у розвиток української паремії, популяризуючи їх серед широкої аудиторії, а також використовуючи їх у своїх творах для підтримки та поширення української культури та національної свідомості. Для багатьох теперішніх і майбутніх пареміографів, Франкова методологія опрацювання жанрового репертуару паремій, залишається початковою точкою у напрямі його комплексного вивчення.

Серед українських діячів, хто також мав значний внесок у розвиток української паремії – Марко Лукич Кропивницький – актор, письменник, драматург, театральний режисер. Фольклористична спадщина Марка Кропивницького має особливе значення в історії розвитку паремії.

Один із провідних митців другої половини ХІХ століття – початку ХХ століття, мав активну творчість на основі національного ґрунту, для українського народу.

Твори письменника на основі пісенного фольклору є запорукою виховання в українців, позитивного ставлення до народних традицій. Вони у конкретній формі доносять до народу знання про обрядовість, формують позитивні риси характеру – щедрість, гостинність, доброзичливість, милосердя. Завдяки пісні глибше розкривається ідейний зміст творів письменника, а це дає можливість краще зрозуміти український характер (Поліщук 2018, с. 51).

Досліджуючи творчість М. Кропивницького, І. Франко відзначив особливість його творів та мовної репрезентації. Франко вважав, що його мова є чистою, блискучою, поетичною та легким гумором. В драмах та казках використовує пісні, жарти, приказки і вигадки, що ллються безкінечною многотою та мудрістю. Паремія Кропивницького має комічну форму, але дуже філософську та мудру. Наприклад, в дитячій п'єсі «По щучому велінню» (казка для дітей у 3х діях, 1907 рік): «Скоріш горіх без зубів розкусиш, ніж слово без розуму розжуєш» (Кропивницький 1959, Том 4, с. 141–164). В історичній драмі за романом Євгенія Гребінки «Чайковський, або Олексій Попович» (1904), Кропивницький теж зазначає багато приказок: «Хто по правді робе, тому по правді й очі вилізуть», «На голодні зуби і камінь має смак», «Чорт має силу перемаститись, а тебе ніякий маляр не перемалює» (Кропивницький 1959, Том 5, с. 471–559). Серед його приказок зустрічаються і відомі для сучасного українця, наприклад: «З миру по нитці, голому сорочка», «Не мала баба клопоту, та купила поросю». У комедії «Хоть з мосту в воду головою» (фабула запозичена у Мольєра, 1909) драматург використовує досить кумедні приказки: «Сто чортів у лисину», «Матері його ковінька», «Послухався власного розуму, тепер і цяцькайся мов з писаною торбою» (Кропивницький 1959, Том 5, с. 561–609).

Прислів'я та приказки, які зустрічаються у драматичних творах та казках Марка Кропивницького, сприяють формуванню культурної ідентичності, вихованню патріотизму та поваги до власної культури. Паремія його творчості допомагає зрозуміти світ навколо себе, вирішувати життєві проблеми та конфлікти, розвивати моральні та етичні цінності. Особливу увагу М. Кропивницький наголошував на збереженні мовної спадщини, розвитку мовної культури та вивченню мови як складової культурного розвитку українського народу. Слід зауважити, що вся творчість М. Кропивницького відбувалася в період заборон царської імперії.

Емський указ 1876 року забороняв не тільки розвитку українському театру, а й української мови, в тому числі української пісні. У вільному виконанні після могла бути виконана в перекладі на російську, італійську або німецьку мову. Кінець ХІХ початок знаменувався тим, що для більшості неписьменного українського народу, сцена була єдиним джерелом знань. Тому мова творів (не тільки М. Кропивницького, а й всіх діячів того часу) була близькою до мови народу, намагаючись її збагатити прислів'ями та приказками.

Українська паремія, як і вся українська культура, пройшла складний шлях розвитку у ХХ столітті під впливом різних історичних подій. В період Української революції 1917–1921 рр. українська мова та культура отримали широкий розвиток, але також зазнали репресій та обмежень під час більшовицької влади. Голодомор 1932–1933 років спричинив велику кількість смертей серед українського населення та вплинув на розвиток української мови та культури. Окупація України нацистською Німеччиною, радянська репресивна політика, сталінські репресії, заборона української мови та культури, а також діяльність цензури обмежували розвиток української культури. Під впливом різних режимів та ідеологій змінювалася тематика та зміст паремій. Історичні події не тільки ХХ століття, а всього періоду української самобутності, мала негативний вплив та заборони на розвиток мови, культури. Тому більшість авторів приказок та прислів'їв залишаються анонімними (Шимків 2021, с. 146–153).

Незважаючи на ретроспективу подій, завжди відбувалася активна робота зі збереження та відновлення української мови, традицій та культурних цінностей, що сприяло збагаченню паремійного фонду. Серед таких діячів був Михайло Михайлович Пазяк – послідовник Івана Франка, літературознавець, етнограф, фольклорист. Автор досліджень «Українські прислів'я та приказки. Проблеми пареміології та пареміографії» (1984), «Українські прислів'я та приказки. Проблеми генези та жанрово-поетичної структури» (1991), укладач книги «Українські прислів'я та приказки» (1976), «Українські прислів'я та приказки» (1984). У 1993 році вчений перевидав відому збірку Матвія Номиса «Українські приказки, прислів'я й таке інше». Ці видання є скарбами української народної думки, зібрані дослідником з багатьох збірок народної мудрості та з творів художньої літератури від давнини до сучасності (Пазяк 2024).

Послідовники Івана Франка на здобутках його пареміографії продовжували удосконалювати систему, доповнивши її тематичною циклізацією, що передбачає об'єднання низки спорід-

нених рубрик у межах певної теми. Сучасні пареміографи керуються факторами створення універсальної міжнародної класифікаційної системи, яка б враховувала багатозначність та структурну неоднорідність паремій.

Отже, паремії – це короткі народні вислови, які містять у собі мудрість, настанови, поради та народні уявлення про світ. Українська пареміологія є важливою складовою слов'янської та світової культури, що відображає етнічні цінності та ідеали українського народу. Система паремій української мови є широким відображенням соціального життя, яке реалістично відтворюється через ці вислови. Ця система відкриває перед нами духовний світ універсальних та національних культурних цінностей, розкриваючи джерела впливу на вітчизняний суспільно-історичний розвиток. Паремії відображають унікальні риси життя українського народу, віддзеркалюючи взаємовідносини між людьми, соціально-історичний контекст, а також особливості побуту, звичаї та традиції. Прислів'я та приказки мають велике значення для культурної спадщини та розвитку культури, оскільки вони є важливим джерелом народної української мудрості, традицій та цінностей, які допомагають зберегти та передати культурний доробок поколінь. У цілому, українська паремія в ХХ столітті пройшла складний шлях розвитку під впливом різних факторів, але зберегла свою унікальність та важливу роль у відображенні української культури та менталітету. Незважаючи на глобалізацію українська паремія стикалася з впливом зарубіжних культур та мов. Це призвело до збагачення паремійного фонду новими виразами та ідеями. Технологічний прогрес та соціальні мережі посприяли у популяризації паремій, поширенні та їхньому збереженні серед молодого покоління. Для відновлення та більшого розвитку паремії в українській історії, слід звернути увагу на творчість діячів ХХ століття, які визначали шлях для майбутнього розвитку. Дослідження української паремії залишається відкритим та актуальним, особливо щодо українських діячів ХХ століття.

Список джерел та літератури

- БОЙКО, Н. І., 2017, Паремійна вербалізація мовленнєвих норм у «Галицько-руських народних приповідках» І. Франка. Філологічні науки, 8, 210–218.
- ГАВРИЛОВА, В. В., 2015, Теоретичні засади вивчення паремій. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету, 7, 11–20.
- ЗАЙКА, В. С., 2020, Паремії як об'єкт лінгвістичного дослідження. Матеріали X Всеукр. студ. науково-практичної конференції (20–21.03.2020). Суми: СумДУ, 125–127.
- КАЛЬКО, В., 2020, Українські паремії як мовленнєві акти. *Studia ukrainica posnaniensia*, 8(2), 33–44
- КОЛЕСНИК, Л., 2020, Часовий вектор української пареміології. VI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих учених «Мовний простір слов'янського світу», 49–52.
- КОЛОЇЗ, Ж. В., МАЛЮГА, Н. М., 2014, Українська пареміологія: навчальний посібник. Кривий Ріг: Криворізький національний університет.
- КОСМЕДА, Т., КОЛОНЮК, С., 2022, Багатоликий статус паремії та аспекти її дослідження. Лінгвістичні студії, 43, 20–31.
- КРОПИВНИЦЬКИЙ, М. 1959. Твори (Том четвертий). Київ: Державне видавництво художньої літератури.
- КРОПИВНИЦЬКИЙ, М., 1959, Твори (Том п'ятий). Київ: Державне видавництво художньої літератури.
- МОРОЗ, Т., 2021, Теоретичні підходи до аналізу паремій в українському, російському та польському мовознавстві. Науковий вісник Ужгородського університету, 1(45), 312–320.
- ПАЗЯК, М. М., 2024, Енциклопедія Сучасної України. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
- ПИЛИПЧУК, С., 2006, «Галицько-руські народні приповідки» Івана Франка: пареміографічний аспект. Вісник Львівського університету, 37, 31–44.
- ПИЛИПЧУК, С., 2012, Іван Франко – дослідник неказкової фольклорної прози. Народознавчі зошити, 4(106), 622–633.
- ПОЛІЩУК, Л., 2018, Виховний потенціал пісні у творчості Марка Кропивницького. Науковий вісник міжнародного університету, 36(1), 50–53.
- РУСНАК, Н., СТРУК, І., 2023, Паремії зі словом на позначення природних явищ у світлі наївної картини світу українців. АПСНІМ, 1(35), 96–99.
- ФЕДІНА, О., 2023, Українські паремії та сталі вирази: відродження мовної традиції. Наукові записки, 205, 224–229.

ШИМКІВ, Я. В., 2021, Шляхи поповнення паремійного фонду: історія дослідження питання. Актуальні питання гуманітарних наук, 35(6), 146–153.

ШИМКІВ, Я. В., 2022, Питання походження паремій у фольклористичних студіях Івана Франка. Закарпатські філологічні студії, 25(2), 241–248.

References

BOIKO, N. I., 2017, Paremiina verbalizatsiia movlennevykh norm u «Halytsko-ruskykh narodnykh prypovidkakh» I. Franka [Paremic verbalization of speech norms in «Galician-Russian folk tales» by I. Franko]. Filolohichni nauky, 8, 210–218 [In Ukrainian].

FEDINA, O., 2023, Ukrainski paremii ta stali vyrazy: vidrozhennia movnoi tradytsii [Ukrainian paremies and fixed expressions: revival of linguistic tradition]. Naukovi zapysky, 205, 224–229 [In Ukrainian].

HAVRYLOVA, V. V., 2015, Teoretychni zasady vyvchennia paremii [Theoretical foundations of the study of paremias]. Naukovi zapysky Berdyans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, 7, 11–20 [In Ukrainian].

KALKO, V., 2020, Ukrainski paremii yak movlennevi akty [Ukrainian paremias as speech acts]. Studia ukrainica posnaniensia, 8(2), 33–44 [In Ukrainian].

KOLESNYK, L., 2020, Chasovyi vektor ukrainskoi paremiolohii [Time vector of Ukrainian paremiology]. VI Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia studentiv, aspirantiv i molodykh uchenykh «Movnyi prostir slovianskoho svitu», 49–52. [In Ukrainian].

KOLOIZ, Zh., V., MALIUHA, N. M., 2014, Ukrainska paremiolohiia: navchalnyi posibnyk [Ukrainian paremiology: a study guide]. Kryvyi Rih: Kryvorizkyi natsionalnyi universytet [In Ukrainian].

KOSMEDA, T., KOLONIUK, S., 2022, Bahatolykyi status paremii ta aspekty ii doslidzhennia [The multifaceted status of paremia and aspects of its research]. Lnhvistychni studii, 43, 20–31 [In Ukrainian].

KROPYVNYTSKYI, M., 1959, Tvory (Tom chetvrti) [Works (Volume Four)]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoyi literatury [In Ukrainian].

KROPYVNYTSKYI, M., 1959, Tvory (Tom piaty) [Works (Volume Five)]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury [In Ukrainian].

MOROZ, T., 2021, Teoretychni pidkhody do analizu paremii v ukrainskomu, rosiiskomu ta polskomu movoznavstvi [Theoretical approaches to the analysis of paremias in Ukrainian, Russian and Polish linguistics]. Naukovy visnyk Uzhhorodskoho universytetu, 1(45), 312–320 [In Ukrainian].

PAZIAK, M. M., 2024, Entsyklopediia Suchasnoi Ukrayiny [Encyclopedia of Modern Ukraine]. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrayiny [In Ukrainian].

POLISHCHUK, L., 2018, Vykhovnyi potentsial pisni u tvorchosti Marka Kropyvnytskoho [The educational potential of song in the work of Mark Kropyvnytskyi]. Naukovy visnyk mizhnarodnoho universytetu, 36(1), 50–53 [In Ukrainian].

PYLYPCHUK, S., 2006, «Halytsko-ruski narodni prypovidky» Ivana Franka: paremiografichnyi aspekt [«Galician-Russian folk tales»: paremiographical aspect]. Visnyk Lvivskoho universytetu, 37, 31–44 [In Ukrainian].

PYLYPCHUK, S., 2012, Ivan Franko – doslidnyk nekazkovoï folklornoi prozy [Ivan Franko is a researcher of non-fabulous folklore prose]. Narodoznavchi zoshyty, 4(106), 622–633 [In Ukrainian].

RUSNAK, N., STRUK, I., 2023, Paremii zi slovom na poznachennia pryrodnykh yavlyshch u svitli naivnoi kartyny svitu ukrayintsiv [Paremia with the word for natural phenomena in the light of the naive picture of the world of Ukrainians]. APSNIM, 1(35), 96–99 [In Ukrainian].

SHYMKIV, Ya. V., 2021, Shlyakhy popovnennia paremiinoho fondu: istoriia doslidzhennia pytannia [Ways of replenishment of the monetary fund: the history of the study of the issue]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 35(6), 146–153 [In Ukrainian].

SHYMKIV, Ya. V., 2022, Pytannia pokhodzhennia paremii u folklorystychnykh studiiakh Ivana Franka [The question of the origin of paremias in folkloristic studies of Ivan Franko]. Zakarpatski filolohichni studii, 25(2), 241–248 [In Ukrainian].

ZAIKA, V. S., 2020, Paremii yak obekt lnhvistychnoho doslidzhennia [Paremias as an object of linguistic research]. Materialy X Vseukr. stud. naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (20–21.03.2020). Sumy: SumDU, 125–127 [In Ukrainian].

Історія розвитку української паремії у ХХ столітті

Паремії – це народні мудрі вислови, прислів'я та приказки, які відображають народну мудрість, досвід та культуру. Паремії зазвичай складаються з одного або декількох коротких речень, що легко запам'ятовуються та передають глибокий зміст; відображають народну мудрість, яка накопичується протягом багатьох поколінь і виражається у вигляді конкретних висловів. Це важливий елемент народної мудрості та спадщини, яка передається з покоління в покоління. Українські паремії відображають культуру, традиції, менталітет та світогляд народу. Серед українських діячів, хто здійснив найбільший внесок у розвиток паремії є Іван Франко; він не лише використовував паремії у своїх творах, а й активно досліджував та аналізував їхнє значення.

У статті досліджено еволюцію українських паремій протягом ХХ століття, відзначаючи ключові етапи їхнього формування та розвитку. Проаналізовано особливості паремії як одиниці мовної свідомості людини, здійснено аналіз функцій паремійних одиниць у контексті питання національної культури. Визначено вплив історичних подій, культурних змін та соціальних трансформацій на український фольклор, відтворенні культурних цінностей та національної ідентичності. Проблематика дослідження історії розвитку української паремії в ХХ столітті полягає в тому, що паремії, як виразні вирази народної мудрості, відображають культурні, історичні та соціальні аспекти життя українського народу. Вивчення їх еволюції протягом ХХ століття дозволяє розкрити зміни в менталітеті та цінностях українського суспільства під впливом політичних, соціальних та культурних трансформацій. Результати дослідження розкрили значення паремій для українського народу та підкреслили актуальність дослідження у контексті сучасних реалій. Перспективи дослідження цієї теми включають аналіз збережених паремій, виявлення їхнього походження та змісту, а також вивчення їхньої ролі в українській літературі, мові та культурі. Дослідження української паремії в ХХ столітті може допомогти краще зрозуміти історію та етнічну ідентичність українського народу, а також виявити вплив зовнішніх факторів на формування національного світогляду.

Ключові слова: вербалізація, мовна свідомість, паремія, прислів'я, приказки, фольклор.

Alisa Danylevych, Candidate of Historical Sciences, Assistant professor of the Department of Ethnology and Local History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Аліса Данилевич, кандидатка історичних наук, асистентка кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7813-1209>

Received: 12.06.2024

Advance Access Published: October, 2024